

Käsityön korkea-asteen koulutus Suomessa

Käsityö, käsityökulttuuri ja käden taitojen arvostaminen ovat säilyneet maassamme osana kansallista kulttuuria pidempään kuin monissa muissa maissa. Vaikka yhteiskuntamme on teollistunut ja urbaanistunut voimakkaasti, silti tietynlainen käden osaamisen arvostaminen on säilynyt ihmisten arvoasteikossa varsin korkealla. Osoituksena tästä on sekin, että tuskin missään muussa maassa käsityölä on niin vahva asema osana korkea-asteen koulutusta kuin täällä Suomessa.

Käsityön merkitystä voidaan taitokulttuurin osana tarkastella eri suunnilta seuraavasti:

kasvattava orientaatio

- kasvatettavan kaikinpuolinen kehittäminen, -perustietojen, -taitojen ja -valmiuksien antaminen
- kauneustajun ja muototajun kehittäminen
- kasvatus arkitoimista selviytymiseen

- kuluttajakasvatus
- fyysisen ja psyykkisen terveyden ylläpitäminen
- persoonallisuuden kehittäminen

taitoteknologiaorientaatio

- järjen ja taidon kehittäminen tiedollisen tekniikkapainotteisen elämän hallintaan
- teknologisen nykykulttuurin orientaatio

taiteellisen ilmaisun orientaatio

- käsityön käyttö taiteen ilmaisukeinona

ammattillinen orientaatio

- sosiaalis-käytännöllinen orientaatio
- taloudellisesti tuottavaan työhön suuntautuminen käytännön taitojen hankkimisen avulla

Runsaan sadan vuoden aikavälillä käsityön alueella on havaittavissa selvää asenneilmaston painottumista sen mukaan, miten käsityön on kulloinkin haluttu vastaavan vallitsevaan elämän- ja yhteis-

kuntakäsitykseen. Koulujen opetussuunnitelmissakin painopisteet ovat vaihdelleet vuosikymmenestä toiseen, vaikka peruspiirteet ovat pysyneet samoina. Taloudellisten kriisien ja sota-aikojen välitessä suhtautuminen käsityöhön on ollut hiukan toisenlaista kuin hyvinä nousun aikoina. Näkyvissä on ollut taloudellista hyötyajattelua tai on aikakausia, jolloin esteettiset ja yksilölliset harrastukset ovat kohonneet aikaisempaa voimakkaammin esille, jne. Vastaavasti korkeakouluopetuksessa on havaittavissa erityyppinen orientaatio kunkin koulutusohjelman erityistehtävän ja suuntautumisen mukaan. Samalla kun korkeakoulujen kenttä on monipuolistunut, on siihen tullut sivistys- ja elinkeinoelämässämme myös aiempaa syvempää ja laaja-alaisempaa näkemystä tämän kulttuurin alan tehtävistä.¹

On kuitenkin selvästi havaittavissa, että jotkut käsityöhön ja käden taitoihin liit-

tyvät näkemykset ovat pysyneet järkkähtämättä samoina kuten esimerkiksi käsityön persoonallisuutta monipuolisesti kehittävä funktio ja käytännöllisen taitotiedon merkitys elämän arjessa selviytymiseen. Muutamia muutoksia ja painotusten vaihteluita aikojen kuluessa on kuitenkin myös havaittavissa. 1990-luvun alkupuolella tavoitteena ollut fyysinen ja psyykinen terveys on saanut 2000-luvulla uuden muodon. Nyt ensisijaisena tavoitteena on arkipäivän selviytymistaitoja omaava, oman elämänsä hallintaan pystyvä ja mielenterveydeltään tasapainoinen henkilö siis ihminen, joka saa käsiensä taidon kautta mahdollisuuden elä-

myksiin ja luovaan itsensä ilmaisuun. Vielä käsityöläisammattikaan ei ole jäänyt täysin sivuun. Edelleen koulutuksen avulla on mahdollista hankkia omien käsien työn ja luovan kyvykkyyden ansiota myös jokapäiväinen toimeentulo. Se, mikä on uutta entiseen verrattuna, on lisääntyvä tutkimustieto, sen hyödyntäminen ja soveltaminen uusiin elämämuotoihin.

Käsityön ilmiötä voidaan tarkastella myös korkea-asteen koulutuksen piirissä. Kukin edellä esitetyistä näkökulmista on löytänyt tai parhaillaan löytämässä eri tavoin eriytyneissä korkea-asteen kou-

lutusmuodoissa oman paikkansa sekä tutkimuksen että opetuksen kohteena:

- käsityö itsenäisenä yliopistollisena tieteenalana ja tieteellisenä tutkimuskohdeena
- käsityön opettajien koulutuksena
- käsityötaiteen korkea-asteen koulutuksena
- käsityön ammatillisena korkea-asteen koulutuksena

Käsi- ja taideteollisuusala oli pitkään 1900-luvun loppupuolelle saakka sektori, jolla ei ollut “omaa” korkeakoulututkintoa tai koulutusohjelmaa. Korkea-asteen koulutuksesta kiinnostuneet joutuivat hakeutumaan esimerkiksi kansatieteen, taidehistorian, kasvatustieteiden tai muiden vastaavien alojen akateemisiin opintoihin. Yliopistotutkintoon tähtäävät opiskelijat joutuivat tekemään tutkintoaan ilman, että aikaisempi koulutus olisi tukenut esimerkiksi korvaavuuksien avulla uutta tutkintoa. Alan erityiskysymyksiä, varsinkaan taidolliseen tai ammatilliseen osaamiseen liittyviä seikkoja, ei korkea-kouluopinnoissa voitu hyödyntää eikä myöskään aina koettu näiden seikkojen olevan mitenkään tarpeellisia tutkinnon kannalta. Koska kuitenkin korkeakoulututkintoa tarvittiin mm. virkoihin liittyvien pätevyysvaatimusten vuoksi, valitsivat opiskelijat epämielekkäänkin opiskeluväylän saavuttaakseen tavoitteensa. Vieläkin pulmallisempi on ollut alan oman teoriaperustan ja sille rakentuvan tutkimuksen olemattomuus. Muilla tutkintoaloilla ei ole ollut intressiä paneutua alaspesifien kysymysten pohdin-

Opettaja Terttu Heikkinen ohjaa vuonna 1985 kotiteollisuuskoulun toista ompeluluokkaa koneneulonnassa. Etualalla oppilas Minna Arovesi silloisessa Fredrika Wetterhoffin kotiteollisuusopettajaopistossa. Nykyisin Wetterhoff kuuluu Hämeen ammattikorkeakouluun. Kuva Marjukka Vainio, Suomen käsityön museo

taan eikä tiedekorkeakouluissa näillä aloilla ole ollut edes kompetenssia ammatillisten kysymysten käsittelyyn. Ammattikorkeakoulujen perustaminen 1900-luvun lopulla merkitsi monien solmujen avaamista. Nyt 2000-luvun alussa voimakin tarkastella monipuolista ja monien uusien suuntien kirkastamaa käsityön korkea-asteen koulutusta Suomessa.

Käsityön opettajien koulutus korkea-asteen koulutuksena

Tarkasteltaessa kysymystä käsityön korkea-asteen koulutuksen juurista Suomessa ei voida välttyä siltä, että ensin otetaan esille tämän työkentän asema opettajien koulutuksessa. Ilman opettajan koulutuksen nykyistä yliopistollista statusta ei käsityö luultavasti olisi tänä päivänäkään tieteellisen kiinnostuksen kohteena niin paljon kuin se nyt on. Niissä maissa, joissa opettajankoulutus on edelleen seminaaritasolla, ei käsityön korkea-asteen koulutuksesta tai sen tutkimuksesta voi vielä juurikaan puhua.

Käsityötä on alunalkaen pidetty sellaisena tavallisena arkielämän taitona, joka on opetettu lapsille kodin piirissä äidiltä tyttärelle tai isältä pojalle siirtyvänä osaamisena tai sitten ammattitaidon hankkimiseksi keskiajalta lähtien ammattikiltajärjestelmässä oppipoika- ja kisällisuh-teessa. Kouluissakin on käsityö sisällytynyt varsinkin tyttöjen opiskeltaviin asioihin paljon ennen kansakoululaitoksen syntymistä, mutta vasta yleissivistävän

Uno Cygnaeus "Suomen kansakoulun isä". Kuva Gustaf F. Lönnbeckin Cygnaeuksen 100-vuotismuistoksi ilmestyneestä elämäkerrasta vuodelta 1910. Jyväskylän yliopiston kirjasto.

koulujärjestelmän kehittyessä siitä on tulut vähitellen jopa molemmille sukupuolille samanlaisena annettavaa, roolitonta käsityötaitoihin suuntautuvaa kasvatusta.

Suomi oli ensimmäinen maa, joka hyväksyi käsityön oppiaineena yleissivistävän koulun varsinaiseen opetusohjelmaan kansakouluasetuksessa vuonna 1866. Meitä seurasi 16 vuotta myöhemmin Ranska, jossa se hyväksyttiin opetussuunnitelmaan vuonna 1882.

Toisaalta kannattaa todeta sekin, ettei Suomea suinkaan suurista ansioista huolimatta muisteta maailmalla yleissivistävän käsityöopetuksen kehtona. Cygnaeuksen käsityöopetuksen aate vietiin muun maailman tietoisuuteen Ruotsin kautta. Siellä lähellä Göteborgia olevassa Nääsin käsityöseminaarissa Otto Sa-

lomon käynnisti Cygnaeuksen ajatusten mukaisen käsityön opettajakoulutuksen, joka herätti runsaasti kansainvälistäkin huomiota ja jossa koulutettiin käsityöopettajia (slöjdlärare) kaikkiin maanosiin.²

On sinänsä suuri vahinko, ettei Jyväskylässä oivallettu sen enempiä Cygnaeuksen aikana kuin myöhemminkään kehittää samanlaista kansainvälistä käsityökulttuurin koulutuskeskusta kuin Nääsin linna oli Ruotsissa. Ruotsin käsityökasvatuksesta käytetty nimi slöjd otettiin poikien käsityöopetuksen osalta käyttöön mm. kaikesta uudesta kiinnostuneessa Amerikassa, jossa oppiaine on säilyttänyt ruotsalaisen nimensä muodossa sloyd.³

Sen sijaan tyttöjen elämänpiiriin kuulunut käsityö on kulkenut anglosaksisessa maailmassa katonnimikkeen Home Economics alla ja tarkoittanut sen mukaisesti needle-craft -tyyppistä työskentelyä. Harvemmin se koulussa on ollut omana oppiaineenaan. Suomalaisen käsityötermin suoralla käännösvastineella on monissa maissa vanhahtava kaiku. Se arvostava merkitys, joka siihen Suomessa on liitetty, lienee johtunut paljolti paitsi halusta säilyttää olennainen kulttuuriperintö elävänä, mutta myös nykyisestä arvokkaasta ja arvostetusta korkeakoulukontekstista uutena opetuksen ja tutkimuksen alueena.⁴

Kasvatuksellisen käsityön pedagogiikan juuret ulottuvat Johan Amos Come-

Ruotsinkielisen Åbo hemslöjdskolanin kudontaosaston opettaja oppilaidensa kanssa 1930-luvulla. Myöhemmin vuosina 1951–1961 koulu tunnettiin nimellä Åbo Hemslöjds- och handarbetslärarinneinstitut ja se koulutti ruotsinkielisiä käsityönopettajattaria. Kuva Ammattikasvatustieteiden keskeisen tutkimuskeskuksen kokoelma, Suomen käsityön museo

niukseen 1600-luvulle, josta myös esimerkiksi Uno Cygnaeuksen tiedetään saaneen vaikutteita Comeniuksen kirjoittaman kirjan *Didactica Magna* välityksellä. Toinen vahva viittaus johtaa Jean Jacques Rousseau ja Johan Heinrich Pestalozzin kasvatustieteisiin ajatuksiin. Eräs linjaus voidaan johtaa Friedrich Fröbeliin ja 1800-luvun alkuun. Ns. kasvatustieteiden käsitöiden idea on Jyväskylän seminaarin sielun, Uno Cygnaeuksen oman ilmoituksen mukaan kotoisin Fröbeliltä saaduista vaikutteista.⁵

Suomessa käsityöpedagogiikan korkeasteen koulutus ja tutkimus voidaan palauttaa kahteen 1800-luvun lopulla alka-

neeseen koulutustraditioon. Toinen niistä on Cygnaeuksen aloitteesta käynnistetty kansakoulunopettajien yleissivistävä seminaarikoulutus ja toinen pelkästään käsityönopetustaitoihin keskittynyt käsityönopettajattarien koulutus. Jälkimmäinen alkoi vuonna 1881 Helsingin Käsityönopettajaopistossa kaksikielisenä jatkuen aina vuoteen 1942, jolloin ruotsinkielinen koulutus siirtyi vuosiksi 1951–1961 ensin Åbo Hemslöjds- och handarbetslärarinneinstitut -nimiseen oppilaitokseen. Sen jälkeen vuosina 1962–1974 ruotsinkieliset käsityönopettajat valmistuivat Tammissaaren seminaarista ja suomenkieliset edelleen Helsingin käsityönopettajaopistosta, kunnes se viral-

lisesti liitettiin Helsingin yliopistoon omana käsityönopettajan koulutuslinjana. Suomenkielisiä käsityönopettajia on siis koulutettu Helsingissä hiukan yli 120 vuotta saman koulutusinstituutin suojissa. Suuren käännekohdan tässä kehityksessä muodosti 1970-luku, jolloin kaikki opettajankoulutus, niin käsityönopettajien kuin luokanopettajien koulutuskin siirtyi yliopistojen alaisuuteen.⁶

Yli sadan vuoden traditiosta on näissä oppilaitoksissa selvä kantava juonne neljään keskeiseen yliopistoon. Ensinnäkin Helsingin yliopistoon, johon käsityönopettajakoulutus siirrettiin 1970-luvun alkupuolella, toiseksi Turun yliopiston Rauman opettajankoulutuslaitokseen, johon siirtyi sotien jälkeen Sortavalan opettajaseminaari ja kolmanneksi Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitokseen, joka seurasi vuonna 1963 Savonlinnan seminaarin jälkeä. Aluksi Savonlinnassa oli yhdistetty kotitalouden ja tekstiilityön opettajankoulutus. 1970-luvulta lähtien siellä on ollut erikseen tekstiilityön opettajia valmistava koulutuslinja. Neljäs kantava juonne liittyy ruotsinkieliseen koulutukseen, joka vuodesta 1974 lähtien on toiminut Åbo Akademin Vaasassa sijaitsevassa kasvatustieteellisessä tiedekunnassa, nykyisessä Österbottens högskola – Pedagogiska Fakulteten -yksikössä nimellä enheten för slöjdpedagogik och huslig ekonomi. Kaikissa mainituissa yliopistoissa on nyt perustettuina sellaiset käsityöhön liittyvien tiedealojen professuurit, joiden toiminta kohdistuu joko vain käsityön ope-

tuksen teoreettiseen tutkimukseen ja käytännön sovelluksiin tai sen lisäksi myös alan sisällön eli substanssin tutkimukseen ja opetukseen. Rauman opettajankoulutuslaitoksessa oleva käsityökasvatuksen professuuri palvelee ensisijaisesti teknisen työn aineopettajien koulutusta. Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa on tieteenalan oman professorin eli käsityötieteen lisäksi myös käsityöpedagogiikan apulaisprofessuuri, jonka turvin on käynnistynyt alan opetuksen kysymyksiin sisältyvää tutkimusta. Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutusyksikössä on perustettu professuuri ainetieteen eli käsityötieteen nimiin, mutta sielläkin suuntaudutaan varsin mittavassa määrin myös ainepedagogiikan kysymyksiin. Åbo Akademin Vaasan yksikössä on professuuri oppiaineessa slöjdpedagogik. Painopisteet yliopistoissa vaihtelevat siis jonkin verran.

Näissä kehittämissinjauksissa ja vähitellen laajenevassa käsityöopetuksen korkeakoulutuksen vahvistumisessa 30 vuoden mittaan näkyy hyvin vuonna 1971 annetun opettajankoulutuslain vaikutus. Lakiin linjoitettiin jo etätavoitteeksi kaiken opettajankoulutuksen yhtenäistäminen, sen saattaminen yhdeksi akateemiseksi koulutusalaksi siten, että siinä suoritettava perustutkinto antaa laajan muodollisen yleiskelpoisuuden. Sen jälkeen opiskelija voisi suorittaa tarvittavia erikoistumis-, jatko- ja täydennysopintoja. Jo 1970-luvulla yleissivistävälle opettajankoulutukselle asetettiin filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten tutkintojen kehittä-

misenohjelman pohjalta⁷ tieteelliset tavoitteet, joissa korostettiin aineenhallinnan, opetuksen ja tutkimuksen vuorovaikutusta. Tarkoitus oli saada hedelmällinen yhteys eri oppiaineiden tieteellisen tutkimuksen ja pedagogiikan välille. 1980-luvulle tultaessa pystyttiin jo varsin tarkoin asettamaan ne kehittämistavoitteet, joiden tulokset on tänään nähtävissä myös eri yliopistoissa käsityöopettajien koulutusohjelmissa. Tuolloin todet-

tiin, että tutkintojen tulee olla rakenteeltaan sellaisia, että määrälliset vastaavuudet eri tutkinnoissa on helposti löydettävissä. Tämä antaa joustavat mahdollisuudet opintojen täydentämiseen ja lisäpätevyden hankkimiseen. Tutkintoihin tulee sisältyä riittävä valinnaisten opintojen osuus, jotta opiskelija voi halutessaan ennakoita työskentelyään eri opettajatehtävissä ja hankkia valmiuksia laaja-alaiselle työskentelylle.

Helsingin käsityöopettajaopiston uuden koulutalon "ensimmäisen paalun juhla-va juntaustilaisuus" vuonna 1957. Kuva Käsi- ja taideteollisuusliiton kokoelma, Suomen käsityön museo

Käytännön asetusten laadintaan päästiin 1990-luvulla, jolloin opettajien kelpoisuustoimikunta jatkoi edellä todettujen kysymysten pohdintaa ja laati ehdotukset peruskoulun, lukion, ammatillisten oppilaitosten ja aikuisoppilaitosten opettajien kelpoisuusvaatimusten väljentämisestä ja yhtenäistämistä niin, että eri oppilaitosmuotojen opettajat voisivat siirtyä nykyistä joustavammin eri oppilaitosten opettajatehtäviin.

Jo 1960-luvulta lähtien alkoi siis maasamme olla selvä tarve saattaa kaikki opettajien koulutus korkeakoulutasolle. Ensiksi perustettiin opettajakorkeakoulu Jyväskylään, Helsinkiin ja Turkuun. Samalla alkoi olla mahdollisuus sitouttaa

myös käsityönopettajakoulutus akateemistuvaan koulutuskulttuuriin.

Tekstiilityönopettajan koulutus, joka suomenkielisenä tapahtuu pääsääntöisesti Helsingin ja Joensuun yliopistoissa, on aineenopettajakoulutusta. Opetettavana aineena on tekstiilityö ja muut tämän aineen tuntemusta edellyttävät tehtävät.

Opetettavalla aineella tarkoitetaan peruskoulun, lukion tai muun oppilaitoksen opetukseen kuuluvaa ainetta. Koulutus antaa kelpoisuuden peruskoulun ja lukion sekä aikuiskoulutuksen (kansalais- ja työväenopistot, kansanopistot) opettajavirkoihin. Opettajankoulutus antaa asian-tuntemusta myös käsityön eri alueilla

sosiaalityön, kulttuurityön ja elinkeinoelämän tehtäviin. Uutena kehittyvänä opetustehtävänä on taiteen perusopetukseen kuuluva käsityönopetus.

Teknisen työn suomenkielinen opettajankoulutus tapahtuu Turun yliopiston Rauman opettajankoulutusyksikössä. Opetus antaa edellä kuvatun laajuisen kelpoisuuden teknisen työn opetus- ja asiantuntijatehtäviin.⁸

Ruotsinkielinen käsityönopettajakoulutus (ämneslärarutbildning i teknisk slöjd och textilslöjd) tapahtuu kokonaisuudessaan Åbo Akademin kasvatustieteellisessä tiedekunnassa Vaasassa, osana Österbottens högskola -nimistä yksikköä. Pääaine on käsityöpedagogiikka, ruotsiksi slöjdpedagogik, johon liittyvät aineenopinnot joko tekstiilityön tai teknisen työn alueella. Koulutus antaa saman kelpoisuuden kuin vastaava suomenkielinen koulutus. Koulutuksen erityisenä tavoitteena on kouluttaa reflektioivia opettajia, joiden kiinnostus ja kyvyt kohdistuvat yhteiskunnan kehittämistoimintaan.⁹

Opettajan kelpoisuuteen johtavat maisterin opinnot vaihtelevat hieman eri yliopistojen välillä, mutta pääsääntöisesti voidaan todeta, että tutkinto koostuu 160 opintoviikon laajuisista kasvatustieteiden maisterin tutkintoon kuuluvista opinnoista, jotka sisältävät kieli- ja viestintäopintoja 10 opintoviikkoa (ov), kasvatustieteen perus- ja aineopintoja 35 ov, opetettavana aineena olevan käsityön

Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulun opettajanvalmistuslaitoksen ensimmäisen vuosikurssin naisopiskelijoita käsityötunnilla vuonna 1964. Kuva Olavi Nöjd, Jyväskylän yliopiston museo

Vuonna 1978 pitsinnypläyksen opettelua tekstiilipettaja Tuulikki Holman johdolla Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksella. Kuvassa tulevia käsityön ja kotitalouden opettajia, vasemmalta Seija Mäki-Kuutti (o.s. Kemppe), Maritta Turunen (o.s. Huopainen), Anja Antila, Seija Laine ja Hannele Hakkarainen (o.s. Koskela). Kuva Hanna Horto, Yksityiskokoelma

perus-, aine- ja syventäviä opintoja vähintään 55 ov, pro gradu -tutkielman 15 ov sekä toisen opetettavan aineen tai sivuaineen opintoja vähintään 35 ov. Lisäksi tutkintoon voi kuulua vapaavalintaisia aineita.

Aineenopettajan kasvatustieteellisten opintojen profiili muodostuu eri ikäkausien ja koulutusasteiden didaktiikasta ja taitokasvatukseen liittyvistä erityiskysymyksistä.

Opettajantehtäviä varten on suotavaa suorittaa myös toisen opetettavan aineen opinnot. Tätä varten voidaan mm. Rauhalla opiskella joko luokanopettajan kelpoisuuden edellyttämät 35 ov:n laajuiset opettavien aineiden monialaiset opinnot tai matematiikan sivuaineopinnot 35 ov + 5 ov vapaasti valittavia opintoja. Savonlinnassa toiseksi opettavaksi aineeksi voidaan valita joko englannin kieli tai matematiikka.¹⁰

Helsingin yliopistossa voidaan suorittaa myös käsityötieteen pääaineopinnot niin,

ettei ohjelmaan liity kasvatustieteen opintoja. Koulutus on suunnattu opiskelijoille, jotka ovat kiinnostuneita käsityötieteestä ilman opettajankoulutusta. Tutkinto antaa laaja-alaiset valmiudet tutkimuksen tekemiseen, asiantuntijatehtäviin ja kehittämistyöhön sekä käsityötutteen koko elinkaaren huomioon otta-vaan suunnitteluun ja valmistukseen. Erilaiset sivuaineopinnot lisäävät mahdollisuuksia hakeutua uudensuuntauksiin myös vasta kehitteillä oleville alueille.¹¹

Käsityötiede voi olla myös sivuaine. Helsingin yliopistossa voidaan opiskella 35 ov:n aineopinnot esimerkiksi niin, että luokanopettajan 15 ov:n erikoistumisopinnot suorittanut voi täydentää niitä 20 ov:n opinnoilla ja saavuttaa sillä tavoin koulussa opettavan tekstiilityön aineenopettajan kelpoisuuden.¹²

Yliopistollinen käsityön opettajankoulutus ei ole pelkästään teoreettista opiskelua vaan mm. Helsingin yliopiston tutkintovaatimuksissa on noin 35 opintoviikon verran opintoja, jotka suuntautuvat suoraan käytännön käsityön suunnitteluun ja valmistukseen. Myös muu opiskelu kohdistuu käytännössä tapahtuvan käsityön prosessien ja niiden tulosten analysointiin ja soveltamiseen erilaisissa tilanteissa.¹³

Edellä mainituissa yliopistoissa, siis Helsingissä sekä Turun yliopiston Rauman ja Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksissa, voidaan suorittaa

Tekstiilikäsityön lehtori Leena Jaatinen pitämässä kankaankudonnan peruskursia marraskuussa 1998 Helsingin yliopiston käsityöopettajakoulutuksen ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoille. Opiskelijat valmistuivat kasvatustieteen maistereiksi ja käsityön aineenopettajiksi. Kuva Katariina Sokka, Helsingin yliopisto, käsityöopettajakoulutuksen kuvakokoelmat

taa myös kasvatustieteiden kandidaatin tutkinto (120 ov), joka on alempi korkeakoulututkinto eikä tuota opettajankelpoisuutta.

Ammatillinen opettajakoulutus tapahtuu ammattikorkeakouluissa. Vähintään 35 opintoviikon opettajakoulutuksen pedagogiset opinnot tuottavat pedagogisen opettajakelpoisuuden kaikkiin koulumuotoihin riippumatta siitä, missä opettajakoulutuslaitoksessa ne on suoritettu. Pedagogiset opintonsa suorittanut voi opettaa missä tahansa oppilaitosmuodossa, joskin hänen pätevyytensä riippuu myös opetettavan aineen hallinnasta.

Ammatilliset opettajaopinnot voidaan suorittaa viidessä suomenkielisessä ja yhdessä ruotsinkielisessä ammatillisessa opettajakorkeakoulussa, jotka sijaitsevat Helsingissä, Hämeenlinnassa, Jyväskylässä, Oulussa, Tampereella sekä ruotsinkielisenä Åbo Akademin hallinnan alla olevassa Österbottens högskola, pedagogiska fakultet -yksikössä Vaasassa.

Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu liitettiin vuonna 1997 Jyväskylän ammattikorkeakouluun. Opettajankoulutus on 35 ov:n laajuinen ja se antaa yleisen pedagogisen kelpoisuuden opetus-tehtäviin, johon liitetään asianomaisen

alan tai oppilaitosmuodon koulutus- ja työkokemusvaatimukset. Yleisenä pääsyvaatimuksena on ylempi korkeakoulututkinto tai ammattialan ylin ammatillinen tutkinto sekä vähintään kolme vuotta työkokemusta omalta ammattialalta.

Jyväskylän ammatillisessa opettajakorkeakoulussa on viisi erityistä kehittämisen painoaluetta, joista varsinkin yhdellä eli taito- ja taidepedagogiset lähestymistavat -teemalla on erityistä merkitystä myös käsityökulttuurin kehittämisen näkökulmasta. Siinä on tavoitteena syventää käsityöstä oppimisesta ja opettamisesta taiteesta nousevien ajattelu- ja toimintatapojen avulla. Tavoitteena on pedagogiset innovaatiot, joissa yhdistyvät taide ja taitokulttuuri, eri ammattialojen osaaminen ja tutkiva ote.¹⁴

Hämeenlinnan ammatillinen opettajakorkeakoulu on asettanut tavoitteekseen kehittää opettajan metakognitiivisia valmiuksia parempaan opiskelijoiden ohjaukseen. Opettajalle tulee sen mukaan muodostua selkeä näkemys omasta opettajan työstään, jonka perusteita pohditaan vallitsevan ihmis-, tiedon- ja oppimiskäsityksen näkökulmasta. Opettajan tulee myös jatkuvasti uudistaa omaa ammattialakohtaista sisältöosaamista pitääkseen opetuksensa työelämävaatimuksia vastaavana sekä kyetäkseen innovatiivisesti kehittämään alaansa. Opettajalle toivotaan vahvistuvan opettajakoulutuksen aikana selkeä näkemys oman osaamisen henkilökohtaisesta ja suunnitelmallisesta kehittämisestä.¹⁵

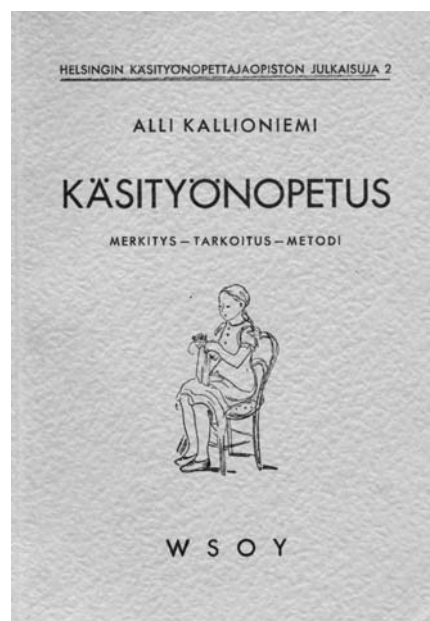
Ammatilliset opettajaopinnot voidaan suorittaa päätoimisena opiskeluna tai monimuotokoulutuksena ulkopuolella varsinaisen opetus- tai muun ansiotyön tai monimuotoisena opiskeluna opettajan työn ohessa. Tämä korkeakouluväylä on merkinnyt monelle käsi- ja taideteollisuusalan opisto- ja ammattikorkeakoulutason tutkinnon suorittaneelle mahdollisuutta pätevyitä vaativiinkin opetusalan virkoihin.

Käsityö tieteellisenä tutkimuskohteena ja itsenäisenä tieteenalana

Akateemisen kiinnostuksen kohteena ovat vanhastaan olleet ehkä eniten käsityön tuotteet, kansanomaiset käsityönä valmistetut tai käsityön valmistukseen tarkoitetut esineet tai taideteoksiksiin luettavissa olevat käsityönä valmistetut kohteet aina kivikauden esineitä myöten. Käsityön tutkimukseen liittyviä tieteenaloja ovat edustaneet vielä pitkään 1970-luvulle saakka ensisijaisesti kansatiede, taidehistoria, kulttuuriantropologia ja muu kulttuurintutkimus, jonkin verran arkeologia, mutta jopa kodin taloustiedekin, nykyisin nimeltään kuluttajateknologia, joka tutkii mm. kodin talouden piirissä tapahtuvia toimintoja ja niiden merkitystä. Perinteisten lähitieteiden joukkoon ovat viime aikoina tulleet myös mm. sosiologia, psykologia ja filosofia. Kaikissa näissä tieteissä on tutkijoiden kiinnostuksen kohteena yleensä käsityön kohde, joko produktina tai sen tuottaman

hyödyn antajana. Näillä monilla perinteisillä tieteen aloilla käsityön prosessi, sen suunnitteluun ja tuottamistapahtumaan liittyvä toiminta ei ole juurikaan kiinnostanut tutkijoita.

Käsityölle on ilmiönä sinänsä pyritty jo kauan hakemaan ja määrittämään muitakin, lähinnä psykologisia ja kasvatustieteellisiä lähtökohtia. Jo Cygnaeus, liittämättä käsityötä sen kummemmin varsinaisiin tieteenaloihin, ymmärsi sen voimakkaan eettisen ja kasvatuksellisen merkityksen. Helsingin käsityönopettajaopiston lehtori Alli Kallioniemi¹⁶ julkais-

Alli Kallionimen teos Käsityönopetus merkitys - tarkoitus - metodi ilmestyi vuonna 1950 Helsingin käsityönopettajaopiston julkaisusarjassa. Suomen käsityön museon kirjasto

nessaan ensimmäisen varsinaisen käsityönopetuksen metodioppaan 1950-luvun alussa tukeutui ensisijaisesti käsityön psykologisiin merkityksiin. Hänen mukaansa käsityön teolla ymmärrettiin olevan välineellinen tehtävä kasvatettaessa itsenäisesti selviytyviä, osaavia ja taitavia, persoonallisuudeltaan ehyitä kansalaisia ja perinteisen kulttuurin vaalijoita.

Suomessa voidaan käsityön akateeminen tutkimus itsenäisenä tieteenalana, eriytyneenä muiden tieteiden paradigmasta, kohdistaa Helsingin yliopistossa perustettuun käsityötieteeseen. Sen kehityshistoriaa voidaan pitää ainutlaatuisena, sillä vastaavaa uutta tieteenalaa ei kansainvälisestikään ottaen toistaiseksi ole syntynyt muissa maissa, ellei sellaiseksi lasketta parhailaan monissa yliopistoissa viriämässä olevaa Design Studies tai Design Science -tutkimusintressiä, joka ainakin osittain sivuaa suomalaista käsitettä käsityö, sen craft -merkityksessä.¹⁷

Käsityötieteen oppituoli perustettiin Helsingin yliopistossa kasvatustieteelliseen tiedekuntaan vuonna 1982, tosin ensin nimellä tekstiilioppi, joka vuonna 1992 muutettiin käsityötieteeksi. Tiedekunnan valinta johtui siitä, että kaikki yleissivistävä opettajankoulutus oli päätetty sijoittaa yliopistoihin ja maassa oli muutama koulutusala, joilla ei ollut yliopistoissa omaa vastaavaa tieteenalaansa. Näin ollen ei ollut muuta keinoa kuin siirtää vanha koulutus ensin yliopistojen alaisuuteen sopivaan tiedekuntaan ja ryhtyä sitten kehittämään sitä jollakin tavalla.

1970-luvun alussa opetuksen yliopistoon siirtymisen jälkeen Helsingin yliopistossa havaittiin ensimmäisenä suurena kysymyksenä olevan opettajakunnan koulutustason kohottaminen vastaamaan yliopistojen opettajilta vaadittua tasoa. Ensimmäisenä vaiheena oli silloisen Helsingin Käsityönopettajaopiston, alan ainoan suomenkielisiä aineenopettajia valmistavan oppilaitoksen opettajien kelpoisuusehtojen kohottaminen. Tänä päivänä tuntunee pieneltä askeleelta se, että sen opettajistolta edellytettiin vielä 1960-luvulla opettajatutkinnon ohella pelkästään kahta yliopistollista arvosanaa, alkuvaiheessa ensin cum laude approbatur -arvosanaa kasvatustieteessä ja pelkästään approbatur-arvosanaa kansatieteessä tai taidehistoriassa. Nyt edellytetään yliopistojen opettajankoulutustehtävissä olevilta yleisesti lisensiaatin- ja tohtorintutkimuksen tasoisia opintoja.

Ne sisällöllisesti tavanomaista yliopistotasoa edustavat kasvatustieteelliset ja muut arvosanaopinnot, jotka vähitellen johtivat kaikkien vakinaisten opettajien kohdalla maisterin tutkintoon ja siitä eteenkin päin, tuskin merkittävässä määrin olisivat kohottaneet annetun opetuksen tasoa, elleivät opettajat itse olisi ryhtyneet soveltamaan niiden sisältöä omiin ammattialoihinsa ja siten luonnollista tietä saavuttamaan tarvittavan todellisen akateemisen kompetenssin. Kaksoiskompetenssin hankkiminen oli näinä vuosina kouluttautumisen avainsana.¹⁸

On varsin selvästi osoitettavissa, että yhdistelmä – siis akateemiseen tutkintoon tarvittavien opintojen liittäminen taustalla olevan ammatin hallintaan – muodosti tulevan oman substanssitiiteenalan, käsityötieteen perustan. Kaksoiskompetenssin vaativa ja paljon lisättyä edellyttänyt vaivannäkö, johon opettajakunnan oli ryhdyttävä, oli lopulta hyödyksi oman tieteenalan syntymiselle. Monet akateemista tutkimusta edellyttävät kysymykset eivät olisi heränneet, ellei taustalla olisi ollut sitä ammatillista erikoisperehtymistä, johon problematisointi saattoi kohdistua. Esimerkiksi Ruotsissa, jossa on ollut vastaavanlaatuinen opettajankoulutus kuin meillä Suomessa ja joka samalla tavoin on siirretty myöhemmin osaksi yliopistojen tutkintorakennetta, ei opettajankouluttajilta vaadittu akateemisia opintoja ja maisterintutkintoa. Siellä ei ole saatu omaa substanssitiiteenalaa synnytyksi vielä tänä päivänäkään. Ruotsissa ollaan kiinnostuttu käsityön pedagogiikasta ja siinä tehdään paljonkin tutkimustyötä, mutta alan substanssin tutkimusta tehdään edelleen esimerkiksi etnologian, taidehistorian tai kulttuurintutkimuksen tieteiden nimissä, mutta myös niin, että se asettuu hushållsvetenskap -nimisen tieteenalan viitan alle.¹⁹

Vuonna 1979 alkaneesta kandidaatin tutkintoon johtavasta koulutuksesta ensimmäiset valmistuivat Helsingin yliopistossa vuonna 1984. Vuosina 1980–1981 ryhdyttiin myös asteittain kehittämään käsityönopettajakoulutuksen opetus-

suunnitelmaa vastaamaan tiedeyliopiston vaatimuksia. Silloin kohosi esiin kysymys syventävien opintojen järjestämisestä. Opiskelijoilta edellytettiin itsenäisen tieteellisin kriteerein hyväksyttävän opinnyhteen laatimista ja siihen tarvittiin professuurit. Edessä oli jakautuminen kasvatustieteellisesti ja opetettavan aineen substanssiin painottuneisiin opintoihin. Virkaratkaisuksi tuli apulaisprofessori käsityökasvatuksessa ja professori tekstiiliopissa.²⁰

Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitos muutti Helsinginkatu 34:n tiloista uusiin vuoden 2002 lopulla. Opetus alkoi osoitteessa Siltavuorenpenger 10 keväällä 2003. Oppiaineen tilat sijaitsevat talon 4. ja 5. kerroksessa. Kuva Marjo-Riitta Simpanen, Suomen käsityön museo

Kuten edellä todettiin, vuonna 1982 perustetun uuden oppituolin nimeksi valittiin ensin tekstiilioppi vastaamaan tekstiilikäsityönopettajien koulutuksen substanssitielen tarvetta. Miksi juuri tekstiilioppi? Akateemisesta maailmasta kotimaasta tai muualta oli ilmeisen vaikeaa löytää suoranaista vastinetta käsityön, erityisesti tekstiilikäsityön kaltaiselle oppiaineelle.

Alunperin ehdotettu käsityötiede-nimike ei ensiksi saanut Helsingin yliopiston suuren konsistorin kannatusta. Tilalle lainattiin aluksi teknillisissä korkeakouluissa käytössä oleva tekstiilioppi-niminen oppiaine huolimatta huomautuksista, että anglosaksisessa yliopistomaailmassa tekstiiliopin vastine on erittäin vahvasti luonnontieteellinen oppiaine Textile Science, joka varsin huonosti soveltui alan humanistiseen ja pedagogisen perinteeseen.

Tekstiilioppi-nimikkeellä oli lisäksi vaikea löytää uuteen professuuriin sellaista asiantuntijaa, jolla olisi ollut virkaan tarvittava pätevyys. Vasta vuosien 1985–1986 vaihteessa eli neljä vuotta viran perustamisen jälkeen tekstiiliopin professuuri laitettiin ensimmäisen kerran varsinaisesti haettavaksi. Hakijoiden kompetenssin täydentämisessä ja esiin seuloimisessa meni aikaa niin, että vasta vuonna 1989 eli kolme vuotta viran aukijulistamisen jälkeen ensimmäinen varsinainen professori nimitettiin tähän uuteen oppiaineeseen. Pitkä prosessi kuvastaa varsin hyvin sitä, miten vaikeaa on uu-

Helsingin yliopiston käsityönopettajakoulutuksen opiskelijat kirjoittamassa kurssi- ja opetusharjoitteluraporttejaan sekä opinnäytteitään atk-luokassa vuonna 1998. Kuva Katariina Sokka, Helsingin yliopisto, käsityönopettajakoulutuksen kuvakokoelmat

den tieteenalan perustaminen ja miten vaikeaa yliopistomaailmassa on tehdä ratkaisuja ja päätöksiä uudella alalla.

Uuden tieteenalan nimen muuttaminen vastaamaan alkuperäistä ajatusta oli vastanimitetyn professorin ensimmäinen suuri ja vaikea tehtävä. Tieteenalan nimi oli syytä muuttaa vastaamaan paremmin käsityön käsitteen laaja-alaisuutta, kattamaan sekä prosessin että produktin tutkimusta ja irrottamaan se vanhoista sidonnaisuuksista. Melko pian havaittiin kuitenkin, että on paljon helpompi perustaa

uusi tieteenala kuin muuttaa vanhan nimeä. Vasta vuonna 1992 saatiin tieteenalan uudeksi nimeksi käsityötiede. Vanhan yliopiston vakiintuneiden tieteenalojen piirissä torjuttiin käsityötiede-nimike, sillä sitä ei pidetty sopivana Aleksanteri II perustaman arvokkaan yliopiston tieteiden joukossa. Ehkä siinä oli ikivanhaa klassisen kulttuurin heijastusta, jonka mukaan vapaan miehen arvolle ei kuulu työn tekeminen. Se tehtävä kuuluu orjille. Käsityön kaltaisen ilmiön ei katsottu olevan kelvollinen akateemisen tutkimuksen piiriin. Kuten monien yliopistojen ohjelmista on havaittu, voivat työtieteet olla tieteellisen tutkimuksen kohde, mutta käden liittäminen työn tekemisen asiayhteyteen kohotti tässä tapauksessa esiin vastustavat voimat.

Käsityökulttuurin alueen tutkimusintressit

Käsityön tieteellinen tutkimus on epäilyistä huolimatta lähtenyt liikkeelle varsin vahvasti. Kymmenessä vuodessa on saatu pätevät professorit viiteen yliopistoon. Vuoden 2003 kevätlukukauden loppuun mennessä on maassamme eri yliopistoista valmistunut 27 sellaista tohtorin tutkintoa ja 15 sellaista lisensiaatin tutkintoa, joissa tieteenalaksi voidaan tulkita käsityökulttuurin monimuotoinen ja rikas kohdealue. Osa niistä onkin tehty aivan selkeästi joko käsityötieteen tai käsityökasvatuksen / slöjdpedagogik pääainealueelle, osa lähitieteiden alueelle.²¹

Rauhallinen perjantai-iltapäivä syksyllä 2003 Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen kudontaluokassa. Kuva Marjo-Riitta Simpanen, Suomen käsityön museo

Lisensiaatintutkintojen lukumäärässä ei ole otettu huomioon niitä suorituksia, jotka ovat myöhemmin jatkuneet väitöskirjaan saakka. Lukumäärien kokoaminen näistä opinnäytetöistä on kuitenkin erittäin hankalaa, koska tiedekunnissa niitä ei tilastoida tiedealapohjan mukaan. Tutkimus edellä mainituissa opinnäytteissä on suuntautunut pääsääntöisesti joko tekstiili- tai teknisen työn sisällöllisiin kysymyksiin. Lukuihin sisältyvät kuitenkin myös esimerkiksi Taideteollisessa korkeakoulussa tai Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnassa tehdyt opinnäytteet, joiden tiedepohjaksi ei voi laskea kumpaakaan edellä mainituista tieteistä, siitä huolimatta, että ne sivuavat käsityökulttuurin tutkimusintressejä. Ensimmäi-

nen varsinainen käsityötieteen alan väitöskirja käsiteltiin Helsingin yliopistossa syyslukukaudella 1993 eli neljä vuotta professorin virkanimityksen jälkeen. Viimeisimmät käsityötieteen väitökset ovat olleet Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksella syyslukukauden alkaessa vuonna 2003 ja Helsingin yliopistossa kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksella keväällä 2003.

Käsityötieteen syventävien opintojen tutkimuksellinen kehys rakentuu vuodesta 1986 lähtien kehittämisen kohteena olleelle teoriaperustalle²². Sen validius eli tieteellinen pätevyys on pystytty tähän mennessä verraten hyvin jo todentamaan. Se on myös jatkuvasti kehittynyt ja tar-

kentunut. Kehys rakentuu kuuden päätar- kastelukulman varaan, jotka ovat 1) ihminen fyysisenä ja psyykkisenä sekä 2) sosiaalisena toimijana, 3) hänen käytössään oleva tekniikka materiaaleineen ja välineineen, 4) luonnonympäristö, 5) taloudellinen toimintaympäristö sekä 6) ihmisen eri aikakausien kuluessa luoma kulttuuriympäristö sääntöineen, normeineen ja arvostuksineen. Näistä kuudesta näkökulmasta tarkastellaan sekä käsityön kohdetta että sen ilmenemistä työskentelyprosessina.

Näiden peruspilarien näkökulmista on tarkastelua suoritettu jo valmiina olevissa useissa sadoissa pro gradu -tutkielmis- sa sekä monissa kymmenissä jo toteutuneissa sekä vireillä olevissa jatko-opintoihin liittyvissä lisensiaatin- tai tohtorintutkielmissä. Vaikka niissä tarkastellaan- kin varsin erilaisia tutkimusongelmia, ne kaikki tukevat toinen toistaan. Yhdessä ne vievät eteenpäin tieteenalan teoria- pohjaa ja menetelmällistä otetta, kehittävät sen paradigmaa.

Käsityön tutkimus voidaan jäsentää sel- laiseksi tuotteiden suunnittelu- ja valmistusprosesseja tutkivaksi tieteenalaksi, joka sisältää sekä prosessien että produktien tutkimuksen. Prosesseihin vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi arvot, arvostukset, asenteet ja normit, taidon kehittyminen ja sen hallinta sekä prosesseissa tarvittavat järjestelmät kuten esimerkiksi työhön kuuluvien systeemien suunnittelu, työn psykologiset ja ergonomiset sekä tekniset järjestelmät. Koneiden, työ-

välineiden, laitteiden sekä työympäristön ergonominen ja teknologinen tutkimus tukee työprosessien kehittämistä.

Prosessitutkimuksessa käsitellään mm. suunnitteluun ja valmistukseen liittyviä luovuuden prosesseja, mielikuvan muodostumista, työn solmukohtien ja kriittisten kohtien analyysia, ajankäyttöä, yms. Prosessien osalta erään tutkimuskohteen muodostavat kognitiivisen teorian mukaiset orientoivan ja operationaalisen mielikuvan muodostamisen käsitteet ja niiden merkitys prosessia ohjaavina tekijöinä. Työn tutkimukseen liittyy myös inhimillisen käyttäytymisen tutkimus käden työn ja luovan työn yhteistoiminnallisessa suunnittelussa niin reaalityöelämyksessä kuin virtuaalimaailmassakin.

Tuotetutkimus kohdistuu mm. tuotteen muotoon, muodon semiotiikkaan, tuotteen ja kulttuuri-identiteetin väliseen suhteeseen, käsityön ja muotoilun sosiologiaan, tuotteen ergonomisiin ja antropometrisiin ominaisuuksiin, jne. Tuotteen kannalta katsoen kiinnostavia tutkimuksen kohteita ovat erilaiset tuotetekijät, erityisesti niihin liittyvät kulttuuriset, esteettiset, psykologiset, sosiologiset, semioottiset, taloudelliset ja teknologiset kysymykset. Materiaalien fysikaaliset ja kemialliset ominaisuudet, valon ja ilman vaikutus materiaaleihin, tuotteiden ergonomiset ja fysiologiset ominaisuudet on mahdollista saattaa tutkimuksen kohteeksi sellaisissa olosuhteissa, joissa suunnittelu- ja valmistusprosessien aikana voidaan varioida tuotesuunnittelun eri osa-

tekijöitä olematta sidoksissa valmiisiin, jo tuotannossa oleviin tuotteisiin.

Materiaalitutkimus kohdistaa huomionsa paitsi materiaalien raaka-aineeseen ja jalostamiseen, myös materiaalien käyttöön, laatuun ja saatavuuteen. Tutkimusintressin kohteena on myös valmiin tuotteen monipuolinen arvioiminen ja testaaminen käytännössä, tuotteiden kestävyys, säilytys, hoito-ominaisuudet sekä kierrätys ja

Vuonna 1987 Kuopion koti- ja taide-teollisuusoppilaitoksessa opintoasteisella koviin materiaalien osastolla opiskellut Timo Kaasinen perehtyi loppuyössänsä keinutuolin toiminnallisiin ja rakenteellisiin ominaisuuksiin. Tutkielman sovellus oli keinutuoli. Kuva Juhani Puustinen, Kuopion Muotoilukollegiumin kuvakokoelmat

uusiokäyttö. Ne asettuvat luontevasti tutkittaviksi tieteenalalla, johon kertyy myös niiden suunnittelua ja valmistusta koskeva osaaminen ja taito-tieto.

Tila-, kone- ja laitetutkimus sisältävät paitsi varsinaisen asianomaisiin kohteisiin liittyvän teknisen tutkimuksen myös erilaisten osajärjestelmien ja avustavien systeemien tutkimuksen, esimerkiksi tietotekniikan soveltamiseen, tietokantojen muodostamiseen ja verkkotyöskentelyyn tarvittavien systeemien tutkimuksen.

Monet edellä mainituista tekijöistä liittyvät myös kuluttajatutkimukselliseen näkökulmaan. Kuluttajatutkimus kohdistuu käsityöhön ja muotoiluun kuluttajapsykologisena, kuluttajasosiologisena tai taloudellisena ilmiönä.

Käsityöläis- ja yrittäjätutkimus puolestaan liittyy paitsi asianomaisen alan ammattilaisuuteen myös koulutus-, motivaatio- ja harrastustutkimukseen. Se kohdistaa huomionsa sekä varsinaiseen yritystoimintaan että käsityöläisen elämäntapaan, minäkuvaan ja motiiveihin.

Monitieteiset opinnot

Käsityökulttuurin opetus ja tutkimus pyrkivät luonteensa mukaisesti monitieteiseen otteeseen. Mm. Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitos järjestää yhteistyönä oman tai muiden tiedekuntien kanssa sivuaineen asemassa olevia monitieteisiä opintokokonaisuuksia. Käsityökulttuurin alaan liittyvinä voi-

daan mainita mm. käsityö- ja taidealojen monitieteinen opintokokonaisuus (15 ov), joka toteutetaan yhteistyönä Taideteollisen korkeakoulun taideosaston ja muoti- ja tekstiilitaiteen osaston sekä Helsingin yliopiston taiteiden tutkimuksen laitoksen ja kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen kanssa. Opintokokonaisuuden tarkoituksena on tarjota opiskelijoille mahdollisuus laajentaa tietojaan omaa tieteenalaa lähellä olevilla tieteen- ja taiteen aloilla ja koota yhteen tieteellisestä oppimisesta kohoavia teemoja oman käsityöilmäyksen kanssa.²³

Aikaisempien opintojen hyväksilukeminen

Monissa yliopistojen koulutusohjelmissa hyväksytään nykyään osa aikaisemmista opinnoista osaksi samaa alaa käsittävää yliopistollista arvosanaa. Mm. Helsingin yliopistossa käsityönopeettajan koulutukseen kuuluvia käsityötieteen perus- ja aineopintoja voidaan hyväksilukea muualla suoritettujen käsityöalan yliopisto-, korkeakoulu- tai opistotasoisien opintojen perusteella. Lisäksi, jos opiskelijalla on käsityöalan toisen asteen ammatillisia opintoja suoritettuna, hänellä on mahdollisuus suorittaa käsityönopeettajan koulutuksessa vastaava kurssi tai opintojakso erillisellä tasokokeella. Vastaavia järjestelyjä on käytössä myös esimerkiksi Joensuu yliopiston käsityötieteen koulutusohjelmassa.²⁴

Käsityö taidekorkeakoulujen opetusohjelmassa

Taidekorkeakoulujen koulutusohjelmat eroavat tiedekorkeakoulujen ohjelmista siten, että opinnot orientoituvat enemmän taiteen tutkimukseen ja taidekasvatukseen. Käsityöllä ei substanssialueena ole itsenäistä asemaa näissä korkeakouluisa, mutta sen välillinen asema voidaan niissä todeta varsin selkeästi.

Taideteollisen alan tutkintojärjestelmän (A440/94) mukaan taideteollisen alan yliopistollisia tutkintoja ovat

- taiteen kandidaatin tutkinto (TaK, kolmivuotinen alempi korkeakoulu-tutkinto)
- taiteen maisterin tutkinto (TaM, viisivuotinen ylempi korkeakoulu-tutkinto)
- taiteen tohtorin tutkinto (TaT, jatko-tutkinto).

Käsityön asema Taideteollisessa korkeakoulun koulutusohjelmissa

Käsityöhön liittyviä opintoja löytyy Taideteollisesta korkeakoulusta lähinnä Muotoilun osastosta. Sen lukuisista eri koulutusohjelmista valmistuu muotoilu- alan ammattilaisia perehdyttäen opiskelijat muotoilualaan liittyvien tieteiden, taiteiden ja käytäntöjen käsitteistöön sekä työmenetelmiin. Taiteen kandidaatin ja taiteen maisterin koulutusohjelmissa ydinosaamisalueet ovat taiteellinen ja de-

sign-osaaminen sekä kaupallinen ja tutkimuksellinen osaaminen. Käsityökulttuurin säilyttämisen ja kehittämisen kannalta kiinnostavaa on se, kuinka ja missä määrin taiteelliseen ja design-osaamiseen liitetään käsityötaitojen hallintaa. Taideteollisen korkeakoulun opetuksellisena tavoitteena on suuntautuminen teolliseen suunnitteluun ja valmistukseen, mutta varsinkin ns. studioissa ja pajoissa on eräissä koulutusohjelmissa edelleen näkyvissä voimakas panostus henkilökohtaisen taidollisen osaamisen kehittämiseen.

Käsityöllinen osaaminen tulee esille ensisijaisesti eräissä Taideteollisen korkeakoulun ohjelmissa. Tekstiilitaiteen alueella kolmevuotisessa taiteen kandidaatin koulutusohjelmassa annetaan valmiudet tekstiili-, väri- ja materiaalisuunnitteluun. Opetus sisältää mm. kudonnan, neuleen ja painokankaan sekä tekstiilitaiteen ja tekstiilihistorian opintoja ja näitä tukevia yleisiä taideopintoja. Opintokokonaisuuksissa ammattikuvaa lähestytään teollisen tekstiilisuunnittelun, taidetekstiilien suunnittelun, taidekäsityön ja tutkimuksen näkökulmista. Koulutusohjelma antaa valmiudet toimia suunnittelijana mm. teollisuuden, kaupan ja viestinnän palveluksessa sekä taidekäsityöläisenä.

Vaatetussuunnittelun ja pukutaiteen koulutusohjelmasta valmistuu taiteen kandidaateiksi suunnittelijoita, joilla on taiteelliset, tiedolliset ja taidolliset edellytykset suoriutua ammattialansa moninaisista suunnittelu- ja koordinoitavista. Koulutus antaa opiskelijalle perusteel-

liset tiedot vaatetusalaan liittyvän korkealuokkaisen tuotteen kehittämisestä niin esteettisesti kuin ergonomisesti. Vaatetus- ja mallinsuunnittelun lisäksi opiskelijat perehtyvät mm. muotipiirustukseen, -historiaan, kaavoitukseen, materiaaleihin ja markkinointiin. Taiteen maisterin design-painotteisessa opintokokonaisuudessa selkiytetään opiskelijan suunnittelija-identiteettiä sekä kehitetään luovuutta, suunnittelutaitoja ja yhteistyövalmiuksia.

Keramiikka- ja lasitaiteen kolmevuotises- sa taiteen kandidaatin koulutusohjelmassa painottuvat perustaidot ja -tiedot keramiikan ja lasin suunnitteluun liittyvistä tekniikoista ja materiaaleista sekä valmistusmenetelmistä.

Taideteollisessa korkeakoulussa suoritettava käsi- ja taideteollisen alan taiteen maisterin tutkinto (60 ov) pohjautuu aikaisemmin suoritettuihin perusopintoihin ja siksi se soveltuu esimerkiksi käsi- ja taideteollisuusalan ammattikorkeakoulun tutkinnon suorittaneille. Opiskelijat voivat suuntautua käsityöhön, studiotuotantoon ja taideteollisuuteen. Koulutusohjelman tavoitteena on syventää opiskelijoiden taiteellista ilmaisua sekä lisätä käytännöllisiä ja metodisia suunnitteluvalmiuksia. Opinnoissa tähdätään visuaalisten viestintätaitojen hallintaan sekä muotoilussa tarvittaviin metodeihin sekä syvennetään myös taideteorioiden tuntemusta. Koulutusohjelmasta valmistuneet voivat toimia muotoilijoina paitsi alan teollisuudessa myös studiotuotannossa, jolla tarkoitetaan prosessia ja sen tuotta-

mia tuotteita, joiden valmistukseen muotoilu ja taiteellinen luomisprosessi kuuluvat. Muotoilija itse tai toinen henkilö hänen valvonnassaan voi valmistaa ja markkinoida tuotteet, olipa kyse sitten uniikeista teoksista, käyttöesineistä tai piensarjoista.²⁵

Käsityön asema Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa

Lapin yliopistossa tekstiili- ja vaatetusalan koulutusohjelmassa voi suorittaa

kolmevuotisen taiteen kandidaatin tutkinnon (120 ov) tai viisivuotisen taiteen maisterin tutkinnon (180 ov). Koulutusohjelmassa opitaan suunnittelemaan tekstiili- ja vaatetusalan tuotteita taiteellisista, kulttuurisista, teknisistä tai kaupallisista lähtökohdista. Tutkinto koostuu kuten tiedekorkeakouluissakin yleisopinnoista, jotka antavat perusteet kieli- sekä viestintäopintoihin ja yrityksen taloustieteeseen sekä markkinointiin. Taide- ja kulttuuri-opinnot sisältävät taiteen ja kulttuurin tutkimukseen, estetiikkaan ja tieteen filosofiaan kuuluvia opintoja. Suun-

Taideteollisen korkeakoulun muotoilun osaston keramiikan ja lasin koulutusohjelman vaihto-opiskelijoita syksyllä 2003. Työhönsä keskittyneiden Monika Dielacherin ja Marion Hoechtlin dreijausta seuraa Judith Marks. Kuva Janne Lummaa, Taideteollinen korkeakoulu, muotoilun osasto, keramiikan ja lasin koulutusohjelmat

Lapin yliopiston painokangastyötiloissa tekstiili- ja vaateussuunnittelun yksikön ensimmäisen vuosikurssin yhteinen kokeileva työpaja syksyllä 2000. Kuva Anne Poikajärvi, Lapin yliopisto, tekstiili- ja vaateussuunnittelun yksikkö, valokuva-kokoelmat

nitteluteknologian opinnot kohdistuvat pääasiassa tietokoneavusteisen suunnitteluteknologian hallintaan. Pääaineopinnoissa on suuntautumisvaihtoehtoina tekstiiliala ja vaateusala. Pääaineopinnot etenevät vaiheittain ammatillisista perusteista syventävään lähestymistapaan. Ensimmäisen opintovuoden perusopinnot antavat tekstiili- ja vaateussuunnitteluun tarvittavat perustiedot ja taidot. Toisen ja kolmannen opintovuoden aineopinnot tähtäävät tietojen ja taitojen vahvistami-

seen ja monipuolistamiseen sekä tutkimuskäytäntöjen perusteisiin.²⁶

Käsityön ammatillinen korkea-asteen koulutus

1990-luvulla käynnistyivät ammattikorkeakoulut, joihin vähitellen liitettiin kaikki maassamme aikaisemmin toimineet oppilaitokset. Niihin on perustettu laaja kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinto, jossa on 11 tutkintonimikettä.

Kulttuuriala on laaja kokonaisuus, jossa käsityökulttuurin alueella tai sitä läheltä sivuten on tarjolla käsi- ja taideteollisuuden, teollisen muotoilun, viestinnän ja kuvataidealojen, konservoinnin, restauroinnin sekä eräiden esittävien taidealojen koulutusta. Koulutusohjelmien laajuus on 140 tai 160 opintoviikkoa.

Esimerkiksi Lahden Muotoiluinstituutti, joka on osa Lahden ammattikorkeakoulua, kuvaa tehtävänsä seuraavasti: “Muotoiluinstituutin päävastuualueina ovat kuvallisen viestinnän, kultasepänalan ja muotoilun koulutusohjelmat. Tavoitteena on kouluttaa yhteiskunnan ja elinkeinoelämän palvelukseen ammattilaisia, jotka osaavat antaa käsin koskeltavan muodon ihmisen tarvitsemille esineille, viesteille ja palveluille. Koulutusohjelmien perusta on visuaalisissa taitteissa ja humanistisissa tieteissä.”²⁷

Varsin nopeasti ovat ammattikorkeakoulut kehittäneet kukin oman profiilinsa. Syyslukukauden 2002 alussa maassamme toimii 15 sellaista ammattikorkeakouluyksikköä, joissa on mahdollisuus opiskella jotakin käsityökulttuuriin liittyvää alaa. Niissä voi suorittaa tutkinnon monilla eri tutkintonimikkeillä. Useimmissa on myös useita eri suuntautumisaloja.

Ammattikorkeakoulu	Tutkintonimikkeet	Käsityökulttuuriin liittyviä suuntautumisalaja
Espoon - Vantaan teknillinen ammattikorkeakoulu (EVTEK)	Artenomi AMK, Konservaattori AMK	<p>Muotoilun koulutusohjelma Tekstiilisuunnittelu Vaatesuunnittelu</p> <p>Konservoinnin koulutusohjelma Esinekonservointi Huonekalukonservointi Paperikonservointi Taidekonservointi Tekstiilikonservointi Interiöörinkonservointi www.evitech.fi/muotoilu/koulutusohjelmat</p>
Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu	Artenomi AMK	Kiviesine- ja korumuotoilu Tekstiili- ja vaatetusala www.scp.fi
Helsingin ammattikorkeakoulu	Vestonomi AMK	Vaatetusala www.stadia.fi/opiskelu/kulpa/vaatetusala/index.asp
Hämeen ammattikorkeakoulu	Artenomi AMK Muotoilija AMK	<p>Muotoilun koulutusohjelma, jalkineala www.wetterhoff.hamk.fi/muotoilu/jalkine.htm</p> <p>Muotoilun koulutusohjelma, muotoiluuala Keramiikka-ala Lasiala Nahka-ala Neuleala Tekstiiliala Vaatetusala Ohjaustoiminta www.wetterhoff.hamk.fi/muotoilu/muotoilu.htm</p>
Jyväskylän ammattikorkeakoulu	Vestonomi AMK	Vaatetusala www.jypoly.fi/vasuma
Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu	Vestonomi AMK	Turkisala www.kpedu.fi/
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu	Artenomi AMK Muotoilija AMK	<p>Restaurointi</p> <p>Muotoiluuala Kaluste- ja sisustussuunnittelun sv Tekstiili- ja vaatetus suunnittelun sv Teollisen muotoilun sv Tuoteviestinnän ja visualisoinnin sv http://plaza.kyamk.fi/Resource.phx/kohjelmat/kulttuuri/index.htm</p>

Lahden ammattikorkeakoulu	Muotoilija AMK	<p>Muotoilun koulutusohjelma Muotoiluteollisuuden suuntautumisvaihtoehto Kalustemuotoilu Muoti- ja vaateussuunnittelu Pakkausmuotoilu Sisustusarkkitehtuuri Teollinen muotoilu</p> <p>Taideteollisuuden suuntautumisvaihtoehto Koru- ja hopeamuotoilu Muotoilu- ja taidepedagogiikka www.lamk.fi/mi/koulutus/opintojen_rakenne/</p>
Mikkelin ammattikorkeakoulu	Artenomi AMK	<p>Teatteripuvustus Vaateussuunnittelu ja tuotteistaminen www.mikkeliamk.fi</p>
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu	Artenomi AMK	<p>Muotoilu Q-itu - tekstiilisuunnittelu ja vaatesuunnittelu www.ncp.fi/koulutusohjelmat/kumu/</p>
Pohjois-Savon ammattikorkeakoulu/ Kuopion Muotoiluakatemia	Muotoilija AMK	<p>Muotoilun koulutusohjelma Tuotemuotoilu Keramiikka- ja lasimuotoilu Tekstiilimuotoilu Vaateussuunnittelu</p> <p>Viestinnän koulutusohjelma www.designkuopio.fi/akatemia/info/opinnot.htm</p>
Seinäjoen ammattikorkeakoulu Kulttuurialan ja muotoilun yksikkö	Konservaattori AMK Artenomi AMK	<p>Konservoinnin koulutusohjelma Rakennuskonservointi</p> <p>Muotoilun koulutusohjelma Kalustesuunnittelu Sisustustekstiilisuunnittelu Vaateussuunnittelu www.seamk.fi/muotoilu.htm</p>
Turun ammattikorkeakoulu	Muotoilija AMK Artenomi AMK	<p>Muotoilun koulutusohjelma Käsityö ja muotoilu Tekstiilisuunnittelu Teollinen muotoilu Vaateussuunnittelu</p> <p>Restauroinnin koulutusohjelma www.turkuamk.fi/</p>
Svenska yrkeshögskolan	Artenomi AMK (YH) (Formgivare YH)	<p>Formgivning www.syh.fi/frame.asp?site=formgivning</p>
Yrkeshögskolan Sydväst	Artenomi AMK (YH)	<p>Beklädnad Textil Trä Syssestättningshandledning www.sydvast.fi/utbildning/utbildningsprogrammen.htm</p>

Konservoinnin koulutusohjelma antaa valmiudet toimia konservaattorina, kulttuuriomaisuuden suojelusta ja säilyttämisestä vastuussa olevana erikoisasiantuntijana. Siinä on useita suuntautumisvaihtoehtoja kuten taide-, esine-, huonekalu-, paperi-, tekstiili- ja rakennuskonservointi.

Ammattikorkeakoulujen muotoilun koulutusohjelmassa voidaan opinnot suorittaa artonomi AMK ja muotoilija AMK-tutkintonimikkeillä. Ohjelma on käsi- ja taideteollisuuden ja teollisen muotoilun sekä käsityön ja muotoilun alojen laaja kooste. Varsin monessa koulutusohjelmassa siihen on liitetty myös viestinnän/medianomin opinnot. Muotoilun AMK-tutkinto antaa valmiudet toimia elinkeino- ja kulttuurielämän erilaisissa tuotesuunnittelu-, tuotekehitys-, työnjohto-, ohjaus- ja organisaatiotehtävissä, alan yritysten ja yhteisöjen suunnittelu-, markkinointi- ja asiantuntijatehtävissä sekä itsenäisenä yrittäjänä. Keskeisiä osaamisalueita ovat ideointi, luova ongelmanratkaisutaito, materiaalin, muodonannon ja valmistusmenetelmien hallinta.

Vestonomien koulutusohjelmassa suoritetaan vaatetusalan teolliseen suunnitteluun ja valmistukseen liittyvät opinnot.

Ammattikorkeakoulujen edellä mainituissa koulutusohjelmissä korostetaan tutkivan otteen merkitystä osana ammatillista osaamista. Elinkeino- ja työelämää palvelevalla projektiluontoisella tutkimus- ja kehitystyöllä onkin keskeinen rooli opis-

kelussa. Tavoitteena on tältä pohjalta kehittää ammattikorkeakouluissa annettavaa opetusta niin korkeatasoiseksi ja työelämän tarpeita vastaavaksi, että se tekee mahdolliseksi soveltavan tutkimuksen kehittämisen. Koska kuitenkin esikuvia tällaiseen toimintaan on toistaiseksi vielä varsin niukasti varsinkin käsityökulttuuriin, sen työelämään ja ammatillisen toimintaan liittyvänä, on opettajiston haasteena näissä kysymyksissä riittävän korkeatasoisen ja relevantin kompetenssin saavuttaminen.²⁸

Seuraava esimerkki kuvaa edellä kuvattunkaltaisen teoreettisen analyysin tarvetta. Konservattorin ammattitaitoon kuuluu sellainen tieto- ja taitoperusta, jonka varaan voidaan uskoa jopa mittamattoman arvokkaiden esineiden käytännön tasolla tapahtuva tutkimus sekä konservointityön suunnittelu ja toteutus. Tällaisen työn suorittajalta edellytetään huomattava määrä teoreettista tietoa mm. historian, taidehistorian, kemian, yms. tieteenalojen suunnilta, mutta myös kohdespesifiä tietoa esimerkiksi tekstiilien materiaaliopin, tekstiiliteknologian tai vastaavasti esimerkiksi jalometalliopin, metallurgian, puutieteen tms. alueilta. Konservattorin ammattikorkeakoulun tutkinnossa tulee voida yhdistää sekä alan tieteellinen että ammatillinen tieto-taito toimivaksi ja kehittyväksi kokonaisuudeksi.

Aivan selvää ei ole ilman asianomaisen alan tietoperustan syvempää analyysia ja teoreettisten perusteiden tutkimuksella

saatuja kriteereitä, miten käsite ammattitaito määritellään korkea-asteen suoritukseksi käsityöhön tai muotoiluun tai muihin vastaaviin alan tehtäviin liittyen. Olakseen korkean asteen tutkintosuorituksen tulee nojautua teoreettisesti pitävään ja pätevään tietoperustaan, joka voidaan myös kyseenalaistaa ja asettaa tutkimuksen kohteeksi. Sen lainalaisuuksia voidaan saattaa päivänvaloon pohdittavaksi ja edelleen kehitettäväksi. Koulutuksen tutkiva ote edellyttää siis uusia edelläkävijän haasteita niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.

Jatko-opintojen ja jatkotutkintojen kehittyminen

Ennen vuotta 1991, jolloin ammattikorkeakouluista muodostui pääasiallinen uusi ammatillinen korkeakouluväylä, oli olemassa Helsingin yliopiston ja eräiden silloisten opistoasteen käsi- ja taideteollisuusalojen oppilaitosten yhteistoimintasopimukseen perustuva kokeileva väliaikainen koulutusohjelma, ns. maisteritutkintoon tähtäävä kokeilukoulutusohjelma. Pääaineena siinä oli käsityötiede Helsingin yliopiston vaatimusten mukaan. Kokeilukoulutusohjelman tarkoituksena oli niveltää käsi- ja taideteollisuusosalalla suoritettavat ammatilliset opinnot yliopistolliseen perustutkintoon soveltaen hyväksiluettavuutta ja karsimalla substanssieteen osalta opintojen päällekkäisyyttä. Tutkinnon laajuus oli 160 ov ja se antoi saman jatko-opintokelpoisuuden käsityötieteessä kuin yliopiston vakinainen koulutusohjelma. Tä-

Kuopion Muotoiluakatemia rakennuksia Piispanpuistosta nähtynä, vasemmalla vanhin osa ns. Piispantalo. Vuonna 1970 valmistuneen rakennuksen alakerassa toimii Taitemia-galleria, syksy 2003. Kuva Paula Savolainen, Kuopion Muotoiluakatemia kuvakokoelmat

män koulutusohjelman mukaiset opinnot suoritti vuosina 1991–1996 yhteensä 65 henkilöä. Heistä useat ovat myöhemmin ryhtyneet suorittamaan jatko-opintoja pääaineessaan. Näistä opiskelijoista on kevääseen 2003 mennessä kuusi suorittanut lisensiaatin tutkinnon tarkoitukseen jatkamaan opintojaan kohti tohtorin tutkintoa.

Eräissä kulttuurialan ammattikorkeakouluissa kuten Pohjois-Savon ammattikorkeakouluun kuuluvassa Kuopion Muotoiluakatemiassa, Hämeen ammattikorkeakoulussa tai Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa on ollut mahdollista suorittaa aikuisopintoina ns. muun-

tokoulutus, jossa entisen käsi- ja taideteollisuusalan opistoasteen tutkintoa täydennetään ammattikorkeakoulututkinnoksi 30 opintoviikon opinnoilla. Vuosittain esimerkiksi Kuopion Muotoiluakatemiassa on otettu aiempia tutkintoja ammattikorkeakoulututkinnoksi täydentäviä opiskelijoita noin 40. Keväällä 2002 muuntokoulutustutkinnon suoritti Kuopiossa 27 naisopiskelijaa ja 15 miestä. Lukuvuonna 2003–2004 opintoja on suorittamassa 93 henkilöä. Luvut osoittavat, että kiinnostus ammattikorkeakoulutaisoista opintoja kohtaan on hyvin suurta myöskin varttuneiden opiskelijoiden joukossa.

Uusina esiin heränneinä kehittämiskohteina tieteellisen jatkotutkinnon ohella ovat sellaiset perustutkinnon jälkeen suoritettavat PD, Professional Development -opinnot, joissa on voitu erikoistua esimerkiksi käsityö- ja taideteollisuus- sekä tekstiilialan ammatillista erikoistumista edellyttäviin neuvonnallisiin, kaupallisiin tai teknisiin tehtäviin tai palvelu- ja kulluttaja-alojen tehtäviin. Eräissä ammattikorkeakouluissa näistä PD-opinnoista on kehitetty ammatillisia jatko-opintoja ns. erikoistumisopintoina, joiden laajuus on ollut 20 ov (+ 20 ov). Esimerkiksi Kuopion Muotoiluakatemiassa on voitu vuosina 1999–2001 suorittaa ns. ADI eli Artenomi Design Innovation -opintoja, jotka ovat saaneet ammatillisina jatko-opintoina opetusministeriön akkreditoitua eli virallisen hyväksynnän.

Edellä mainitut ammatilliset erikoistumisopinnot ja ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutustarjonta antavat mahdollisuudet ammattitaidon syventämiseen ja lisäpätevyyden hankkimiseen varsinaisen ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen. Tätä tarkoitusta varten voidaan suorittaa opintoja myös avoimessa ammattikorkeakoulussa, jonka opintojaksolle voivat osallistua kaikki opiskelemisesta kiinnostuneet. Pohjakoulutus- tai ikävaatimuksia ei ole asetettu. Opintoja tehdään yhtä hyvin ennen varsinaisia ammattikorkeakouluopintoja kuin tutkinnon suorittamisen aikana, jolloin ne nopeuttavat varsinaisen tutkinnon suorittamista tai tutkinnon suorittamisen jälkeisinä täydentävinä opintoina. Opin-

tojaksot ovat yleensä osia ammattikorkeakoulututkintoon johtavista koulutusohjelmista. Niitä voi oman kiinnostuksen mukaan yhdistellä eri koulutusaloilta tai eri ammattikorkeakouluista. Opiskelu järjestetään yleisesti ns. monimuotokoulutuksena siten, että opiskelijoilla on lähi- ja etäopiskelujaksoja. Myös tietokoneen oppimisympäristöissä tapahtuvat opinnot ovat yleistyneet.²⁹

Käsityön tutkimus kehityskohteena

1970-luvun alkupuolelta lähtien maamme yliopistoissa ja korkeakouluissa on tehty suuri määrä sellaista tutkimustyötä, joka on kohdistunut käsityöhön ilmiö-

nä sinällään ja sen prosesseihin eli tapaan tehdä käsityötä samoin kuin sen merkitykseen yhteiskunnalle ja yksilölle itselleen, ei ainoastaan tuotteihin eli tuotteisiin. Käsityön tuotteita, niiden kulttuurihistoriallisia, taiteellisia, kuluttajan kannalta olennaisia näkökohtia on tutkittu esimerkiksi kansatieteen, kulttuuriantropologian, taidehistorian tai kuluttajaekonomian tieteenaloilla. Käsityötieteessä ovat tulleet esiin kaikki nämäkin näkökulmat, mutta lisäksi paljon sellaista, joka ei aikaisemmin muilla tieteenaloilla ole kuulunut tutkimuksen piiriin.

Käsityötä ja käsityöläisyyttä tutkitaan mm. ammattina, harrastuksena, luovana prosessina, sen merkityksenä ihmiselle

psykykkisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti. Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen tutkimustyö on keskitetty laajoihin tutkimusteemoihin kuten “käsityö suomalaisessa muodissa”, “käsityöllisen suunnittelun ja valmistuksen ongelmanratkaisuprosessit”, “käsityötaito”, “elämyksellinen vaatetussuunnittelu” sekä “taiteen ja käsityön suhde”. Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen käsityön tutkimusohjelmat keskittyvät teemoihin “suunnittelu ja kognitiot” sekä “tieto- ja viestintäteknologia suunnittelussa”, “suunnittelun kognitiivinen tutkimus” ja “suunnittelun asiantuntijuus”.

Käsityön ja käsityökulttuurin keskeisenä perustana on 1990-luvulla käsityötieteen sisältöalueen tutkimuksen kautta kehittynyt ja vahvistunut teoreettinen ja metodologinen ote, oma tieteellinen paradigma. Sen kehityksen kehittämisen voi syystäkin katsoa olevan nuorelle tieteenalalle hyvin haastava tehtävä. Työn onnistumisen edellytyksenä voidaan pitää vankkaa alan käytännölliseen hallintaan tähtäävää, yleissivistävää ja ammatillista koulutusta sekä ammattialojen käytännöllistä tuntemusta. Lisäksi tarvitaan tinkimättömän tiukkaa ja kriittistä tieteelliseen luovuuteen ja avoimuuteen pyrkivää syventävää koulutusta. Käsityön ja muotoilun alalla avattavana olevien erilaisten vaihtoehtojen koulutusväylien ohjautuminen yhtäältä taiteelliseen ja ammatilliseen sekä toisaalta tieteelliseen korkea-asteen koulutukseen antavat uskoa käsityön alan tieteellisen työskentelyn kehittämiseen.

Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen vaatetuksen luokka. Kuva Marjo-Riitta Simpanen, Suomen käsityön museo

Viitteet

- ¹ Anttila 1994.
- ² Mm. Thorbjörnsson 1990, 7-17, 68-85.
- ³ Anderson 1926, 180-187.
- ⁴ Vrt. Ihatsu 2002, 6-12, 193-201.
- ⁵ Anderson 1926, 181-182; Thorbjörnsson 1990, 21.
- ⁶ Vrt. esim. Lindfors 1981, 8-16; Lindfors 1995, 60-69.
- ⁷ Komiteamietintö 1972A:17.
- ⁸ Opinto-opas, Turun yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, Teknisen työn aineenopettajan koulutus, lukuvuosi 2003–2004.
- ⁹ Opinto-opas, Åbo Akademi, Vasa Pedagogiska fakulteten, Slöjdpedagogik, lukuvuosi 2003–2004.
- ¹⁰ Opinto-opas, Turun yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, Teknisen työn aineenopettajan koulutus, lukuvuosi 2003–2004; Opinto-opas Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, käsityönopettajien koulutus, lukuvuodet 2003–2005.
- ¹¹ Opinto-opas, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, käsityönopettajan koulutus, lukuvuosi 2003–2004.
- ¹² Opinto-opas, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, käsityönopettajan koulutus, lukuvuosi 2003–2004.
- ¹³ Opinto-opas, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, käsityönopettajan koulutus, lukuvuosi 2003–2004.
- ¹⁴ Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjelma, verkkosivut.
- ¹⁵ Hämeenlinnan ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjelma, verkkosivut.
- ¹⁶ Kallioniemi 1950, 10-13.
- ¹⁷ Ihatsu 2002, 222, 227-230.
- ¹⁸ Anttila 1987, 237-246.
- ¹⁹ Anttila 1997, 20-23.
- ²⁰ Anttila 1987, 237-246.
- ²¹ Tieto perustuu kirjoittajan syyskuussa 2003 kaikille käsityökulttuurin piirissä toimiville Suomen yliopistojen laitoksille tekemään kyselyyn.
- ²² Anttila 1987, 242-245; Anttila 1988, 26-38, 52-55.
- ²³ Opinto-opas, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, käsityönopettajan koulutus, lukuvuosi 2003–2004.
- ²⁴ Opinto-opas, Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, käsityönopettajan koulutus, lukuvuosi 2003–2004; Opinto-opas, Joensuun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, käsityönopettajien koulutus, lukuvuodet 2003–2005.
- ²⁵ Taideteollinen korkeakoulu, verkkosivut.
- ²⁶ Opinto-opas, Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta, tekstiili- ja vaatetusalan koulutus, lukuvuosi 2003–2004.
- ²⁷ Lahden ammattikorkeakoulu, verkkosivut.
- ²⁸ Anttila 1992, 65-75.
- ²⁹ Avoin verkostoammattikorkeakoulu, verkkosivut; Hämeen ammattikorkeakoulu, ammatti-instituutti, verkkosivut; Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun avoin ammattikorkeakoulu, verkkosivut.